

12.1

En afhandling af filosoffen Favorinus, hvori han rådede en adelig kvinde til at ernære de børn, hun fødte, ikke med mælk fra ammer, men med sin egen mælk.

1 Filosoffen Favorinus fik engang, mens jeg var til stede, besked om, at konen til en af hans elever og tilhængere kort forinden havde født, og at eleven var blevet beriget med fødslen af en søn. 2 "Lad os gå," sagde Favorinus, "for at se den nybagte mor¹ og for at lykønske faderen." 3 Denne var senator og fra en højtstående adelig familie. Vi, der var til stede på dette tidspunkt, fulgte ham til huset, han styrede mod, og vi gik ind sammen med ham. 4 Straks han var kommet ind, omfavnede han manden, lykønskede ham og satte sig ned. Da han havde forhørt sig om, hvor langvarig fødslen havde været, og hvor anstrengende veerne havde været, og havde erfaret, at den unge kvinde sov udmattet af veer og nattevågen, gav han sig til at snakke mere udførligt og sagde: "Jeg er ikke i tvivl om, at hun selv vil amme sin søn." 5 Men da moderen til den unge kvinde sagde, at hun skulle skånes, og at de skulle anvende ammer til drengen, for at hun ud over de smerter, hun havde haft ved fødslen, ikke også skulle udsættes for den tunge og vanskelige opgave at amme, sagde Favorinus: "Jeg beder dig, min frue, lad hende være en mor fuldt og helt for sin søn! 6 For hvad er det for et naturstridigt, ufuldkomment og halveret moderskab at have født og straks have vist barnet fra sig? At have ernæret noget, hun ikke kunne se, i livmoderen med sit blod, og nu ikke at ernære med sin egen mælk, hvad hun kan se, et væsen, der allerede lever, der allerede er et menneske, og som bønfalder om en mors opmærksomhed? 7 Eller du tror måske også, at naturen har givet kvinderne brystvorter, som om de var nogle ganske kønne modermærker, og ikke til at ernære børn, men for at pryde deres bryst?² 8 Der er nemlig således adskillige unaturlige kvinder (dem hører I selvfølgelig ikke til!), der anstrenger sig for at udtørre og udslukke denne hellige kilde i legemet, der ernærer menneskeslægten, med risiko for at fjerne og ødelægge mælken, som om det ville deformere kendetegnene på deres skønhed, hvilket de gør med den samme afsindighed, hvormed de søger ved hjælp af nogle løgnagtige kneb at få en

---

1. lat. *puerperam* (andre mss har *puerum* = 'dreng!').

2. Hvis moderen havde været lidt hurtigere, kunne hun have spurgt Favorinus, hvad mændene skal bruge deres brystvorter til.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

abort af de fostre, der er undfanget i deres legeme, for at den glatte mave ikke skal blive rynket, og de ikke skal blive udmattede af den tunge byrde og anstrengelsen ved at føde. 9 Da det fortjener offentlig forbandelse og alles had at gå hen for at dræbe et menneske, der endnu er i sin vorden, mens det dannes, mens det be-sjæles og stadig er i hænderne på den skabende natur, hvor lille en forskel er der da på at holde en søn, der allerede er fuldendt, allerede er født, borte fra den ernæring, der består af det blod, som er hans eget, som han har vænnet sig til, og som han er beslægtet med?

10 'Men det betyder ingenting' – sådan indvendes det nemlig – 'hvis mælk det er, når bare han får mad og lever.' 11 Men den, der siger dette, hvorfor mener han da ikke, hvis han lukker ørerne for at forstå naturlige følelser, at det heller ikke betyder noget, i hvis legeme og af hvis blod et menneske er blevet skabt og vokser sammen? 12 Fordi blodet er blevet blegt af megen luft og varme, er det så ikke det samme blod, som var i livmoderen, som nu er i brysterne? 13 Mon ikke naturens snildhed også i denne sag er indlysende: Når blodet som en bygmester har dannet hele legemet af et menneske inde i sit allerhelligste, og når tiden for fødslen nærmer sig, stiger det opad og er parat til at hige efter den første begyndelse på liv og lys, og det bringer til de nyfødte en føde, der er velkendt og beslægtet. 14 Derfor er det ikke uden grund, at man har ment, at, ligesom sædens styrke og natur er i stand til at forme ligheder i legeme og sjæl, kan mælkens karakteristika og særegenheder også være i stand til det samme. 15 Det er en iagttagelse, man har gjort ikke bare hos mennesker, men også blandt småkvæg. For hvis kid ernæres med fåremælk eller lam med gedemælk, sker det næsten altid, at ulden hos de sidstnævnte bliver hårdere, hos de førstnævnte blødere. 16 I træer og afgrøder er der også i vid udstrækning en større magt og styrke til at forringe eller forøge deres anlæg i det vand og i den jord, som ernærer dem end i selve de frø, som bliver sået, og ofte kan man se, at et frugtbart og blomstrende træ går ud på grund af væsken fra en ringere jordbund, hvis det er blevet flyttet til et andet sted. 17 Hvad er altså for pokker ideen med at fordærve fornemheden hos et nyfødt menneske og legemet og sjælen, der er begyndt med så gode egenskaber, ved en fremmed og uædel ernæring, der består af en andens mælk? Især hvis den kvinde, som I vil anvende til at amme, enten er slavinde eller tænker som en slave, og, som

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

det mest hænder, stammer fra et barbarisk udland, eller hvis hun er slet, hvis hun er grim, hvis hun er liderlig, hvis hun er drikfældig; man plejer jo mest uden forskel at anvende den, der på det relevante tidspunkt har mælk. 18 Skal vi altså acceptere, at denne vor søn bliver inficeret med en farlig smitte, og at han trækker vejret ind i sin sjæl og krop fra den ringeste krop og sjæl? 19 Det er ved Hercules selve det, som jeg ofte har undret mig over, nemlig at nogle børn af ærbare kvinder hverken legemligt eller mentalt ligner deres forældre. 20 Vores egen Maro var dygtig og indsigtfuld, da han efterlignede disse vers af Homer:

'Din far var ikke kong Peleus,
Thetis ikke din mor! Du er født af det skærende havblink,
avlet af klippens granit – så stejl som du er til sinde!'³

Han anklagede ikke blot fødslen, som Homer gjorde, og som han fulgte, men også ernæringen som vild og grusom; han tilføjede nemlig dette af sig selv:

'Hyrcaniens tiger har lagt dig til sine patter!'⁴

Det er jo klart, at i fastlæggelsen af karakteregenskaberne spiller anlæggene hos ammen og mælkenes beskaffenhed i reglen en stor rolle, for selv om denne er gennemtrængt af materiale fra faderens sæd, former den også ud fra moderens krop og sjæl karakteren hos det nye barn.

21 Og bortset fra dette, hvem kan så være ligeglad og afvise, at de kvinder, der forsømmer deres afkom og sender dem bort fra sig og overlader dem til andre, så de kan ernære dem, river sjælens og kærlighedens lænke eller bånd over, hvormed naturen forener forældre med børn, eller i hvert fald svækker det og slider det? 22 For når barnet, som er givet bort til anden side, er forsvundet fra moderens øjne, udslukkes efterhånden og lidt efter lidt styrken i den mødrene ild, ethvert skrig af

---

3. Homer, *Iliaden* 16.33-35, overs. Otto Steen Due 1999, 356 (det er Patroklos, der taler til Achilleus).

4. Vergil, *Aeneiden* 4.367, overs. Otto Steen Due 1996, 111 (det er Dido, der taler til Aeneas).

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

ubehersket uro forstummer, og det barn, der er blevet forvist til en amme, glemmes lige så let som det, der mistes ved et dødsfald. 23 Også barnets eget forhold til følelser, kærlighed og skik og brug bliver tilegnet alene hos hende, der ernærer det, og sådan som det sker med børn, der er blevet sat ud for at dø, på samme måde får barnet ingen følelser for moderen, der har født det, og det kommer heller ikke til at savne hende. Når derfor grundlaget for den medfødte hengivenhed er udslettet og ødelagt, kan børn, der er opdraget således, forekomme at elske deres far og mor, men kærligheden er for en stor del ikke naturlig, men konventionel og indbildt."

24 Jeg hørte Favorinus holde denne tale på græsk. Jeg har gengivet hans meninger så godt, jeg kunne huske dem, af hensyn til deres almindelige nytte, men hans elegance, fylde og rigdom på ord vil latinsk veltalenhed næppe kunne nå og mine beskedne evner slet ikke.

12.2

Annaeus Senecas bedømmelse af Quintus Ennius og af Marcus Tullius var værdiløs og jammerlig.

1 Der er nogle, der om Annaeus Seneca mener, at han er en forfatter af kun ringe nytte, og hvis bøger det ikke er umagen værd at røre ved, fordi hans stil forekommer ordinær og forslidt, og at hans emner og tanker er karakteriseret enten ved en tåbelig og intetsigende fremdrift eller ved en letfærdig og sagføreragtig spidsfindighed, mens hans dannelse kun er rudimentær og plebejisk og ikke rummer den charme og værdighed, som kommer af kendskab til ældre litteratur. Der er imidlertid andre, som ikke afviser, at han mangler elegance i sit ordvalg, men dog siger, at han ikke mangler viden og lærdom i de emner, han beskæftiger sig med, og at der findes en ikke utiltalende alvor og tyngde, når han kritiserer tidens laster. 2 For mig er det ikke nødvendigt at fælde en dom og vurdering af hans talent og hans forfatterskab; men hvad han har ment om Marcus Cicero og Quintus Ennius og Publius Vergilius, hvordan det er, vil jeg fremlægge til overvejelse.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

3 I den toogtyvende bog af sine *Moralske breve til Lucilius* siger han,⁵ at Quintus Ennius har skrevet nogle latterlige vers om Cetegus, en mand fra gamle dage:

"Denne blev kaldt i hine tider af sine landsmænd,
menser, som levede da, og som tilbragte livet dengang,
folkets udvalgte blomst og marv af gudinden, der råder."⁶

4 Og så skriver han følgende om disse vers: "Jeg undrer mig over, at de mest veltalende mænd, der er hengivne til Ennius, kan lovprise disse absurde vers som hans bedste. Cicero omtaler⁷ i hvert fald også disse som blandt hans bedste." 5 Og også om Cicero skriver han: "Jeg er ikke overrasket over, at der har været nogen, som kunne skrive disse vers, når der har været nogen, der har prist dem; med mindre Cicero, den store taler, førte sin egen sag og ønskede, at hans egne vers skulle virke gode." 6 Lidt efter tilføjer han rigtigt dumt: "Hos Cicero selv kan man også i hans prosaværker finde noget, hvoraf man kan forstå, at han ikke har spildt sin møj, når han læser Ennius." 7 Han citerer derefter, hvad han kritiserer som enniansk hos Cicero, fordi denne i bøgerne *Om staten* har skrevet således: "Ligesom lakoneren Menelaos havde et vindende væsen i kraft af sin tales sødme."⁸ Og fordi han har sagt et andet sted: "Han dyrker kortfattet i talen." 8 Og så undskylder denne skvadronør Ciceros fejl ved at sige: "Det var ikke Ciceros skyld, men tidens; man skulle sige sådan, da disse vers blev læst." 9 Så skriver han, at Cicero indføjede dette for at undgå et dårligt omdømme for en alt for yppig og pyntet stil.

10 Om Vergil har han det samme sted følgende at sige: "Også vores Vergil har indføjet nogle skurrende og uregelmæssige vers, der går noget uden for det rigtige mål, ene og alene af den grund, at det ennianske folk i et nyt digt skulle genkende noget gammelt."

---

5. Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium* 22 p. 540 Reynolds.

6. Ennius, *Annales* 306-8 Vahlen (daktyliske heksametre).

7. Cicero, *Brutus* 58.

8. Cicero, *De re publica* 5.11, overs. Per Krarup 1969, 280.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

11 Men nu gider jeg ikke citere Seneca mere; dog vil jeg ikke forbigå disse vittigheder af denne tåbelige og stupide mand: "Der findes hos Quintus Ennius nogle tanker, som, selv om de er skrevet blandt dem, der stinker som geder, alligevel kan finde behag hos de pomadiserede." Og da han havde kritiseret de vers, som jeg citerede før om Cetegus, skrev han: "De, som elsker den slags vers, kan også beundre Sotericus⁹ sofaer."

12 Seneca er virkelig værdig til at blive læst og studeret af unge mennesker, en mand, som har sammenlignet den skønhed og farve, der findes i ældre latinsk stil, med Sotericus' sofaer, som om den slet ikke besad nogen charme og var sat til side og foragtet! 13 Man kan dog høre nogle få ting, som samme Seneca selv har formuleret godt, f. eks. det, han har sagt om et menneske, der var grådigt og gerrigt og tørstede efter penge: "Hvad betyder det nemlig, hvor meget du har? Der er meget mere, som du ikke har!" 14 Er det ikke fint sagt? Jo, det er det; men unge menneskers karakter hjælpes ikke så meget af det, der er fint sagt, som de skades af det, der er dårligt udtrykt, og det så meget mere, hvis der er mere, som er ringere, og hvis noget heri siges ikke som en en eller anden overvejelse om en beskeden og enkel ting, men som et råd i en sag, hvor man er i tvivl.

12.3

Hvordan ordet lictor er blevet opfattet og forstået; om dette forskellige anskuelser af Valgius Rufus og Tullius Tiro.

1 Valgius Rufus siger i anden bog af *Om sager efterforsket pr. brev*,¹⁰ at *lictor* er afledt af *ligare* ('at binde'), for når det romerske folks embedsmænd havde befalet, at nogen skulle have bank med stokke, blev hans ben og hænder sædvanligvis bundet og lænket af en budbringer, og han, der blandt gruppen af budbringere havde det hverv at binde, kaldtes en *lictor*; han anvender som bevis for denne sag Marcus Tullius og citerer fra hans tale *For Rabirius*: 2 "Lictor, bind hans hænder sammen."¹¹ Så vidt Valgius.

---

9. Åbenbart en talentløs håndværker.

10. Valgius Rufus, *De rebus per epistulam quaesitis* fr. 1 Funaioli.

11. Cicero, *Pro Rabirio* 13.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 12. bog

3 Jeg er helt enig med ham; men Tiro Tullius, Marcus Ciceros frigivne, har skrevet, at lictor er afledt af *limus* ('bælte') eller *licium* ('bælte'): "De, som assisterede embedsmændene, havde nemlig rundt om livet et bælte, som kaldes *limus*."¹²

4 Hvis der er nogen, som tror, at det, som Tiro siger, er mere sandsynligt, eftersom den første stavelse i *lictor* ligesom i *licium* er lang, mens den i *ligo* er kort, har det intet med sagen at gøre. Det er nemlig det samme med *lictor* afledt af *ligare*, *lector* ('læser') afledt af *legere*, *vitor* ('kurvemager') afledt af *viere*, *tutor* ('beskytter') afledt af *tuere* og *structor* ('tømrer') afledt af *struere*, at de udtales med vokaler, der oprindeligt var korte, men er blevet lange.

12.4

Nogle vers hentet fra syvende bog af Quintus Ennius' Årbøger, hvori der skildres og forklares karakteren og høfligheden hos en ubetydelig mand mod en ven med højere rang.

1 Det er beskrevet og defineret af Quintus Ennius i syvende bog af hans *Årbøger* på en livagtig og dygtig måde i historien om den adelige Servilius Geminus, hvilken tænke måde, hvilken høflighed, hvilken beskedenhed, hvilken loyalitet, hvilken tilbageholdenhed i sproget, hvilken belejlig evne til at tale, hvor stor en viden om ældre historie og skikke før og nu, hvor stor en vægt på at bevare og beskytte en hemmelighed, kort sagt med hvilke lettelser, lindringer og trøst for at mindske livets plager det er passende, at man har, hvis man er ven med en, der er af finere familie og sidder bedre i det økonomisk. 2 Disse vers mener jeg, er mere værd at erindre sig mange gange og uafbrudt end filosofernes læresætninger om pligterne. 3 Yderligere er der i disse vers en vis farve af noget gammeldags, som man må have respekt for, en ublandet sødme, der er så fjern fra enhver affektation, at de efter min mening burde iagttages, huskes og dyrkes som gamle og hellige love for venskab. 4 Jeg har derfor ment at skulle citere dem, hvis nogen med det samme ønskede at se dem:

---

12. Tiro fr. 14 Funaioli.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

"Med disse ord fik han kaldt på en, som han oftere gerne velvilligt delte sit bord med og talte om alle slags emner, når han var kommet hjem efter størstedelen af dagen at have deltaget i alvorlige sager med visdom både på markedspladsen og på det ærværdige rådhus; dristigt talte han med ham om ting, der var små eller store, også med spøg, og han udøste alt, der var godt eller dårligt, hvis han det ville, og ofte betroed han vennen fortroligt; sammen med ham nød han glæde og fryd både inde og ude; vennen havde et sind, der ikke forledte til ondskab eller i letsind til udåd og ondt; han var dannet og trofast, tilmed elskværdig og dygtig i tale, tilfreds med sin skæbne, lykkelig, vittig, i plet med sin tale, beskeden og fåmælt, kendskab til fortiden ejed han også og gammeldags skikke, han var bekendt med sædvaner, gamle såvel som med nye, mangen en lov var han kendt med fra mennesker eller fra guder; kløgt ejed manden, for han kunne tale såvel som ti stille: Dette var manden, Servilius tilkaldte i sine kampe."¹³

5 Man fortæller, at Lucius Aelius Stilo plejede at sige, at Ennius havde skrevet dette om sig selv, og at det var en beskrivelse af Quintus Ennius' egen karakter og eget sindelag.¹⁴

12.5

Et foredrag af filosofen Taurus om metoden og princippet for at udholde smerte ifølge stoikernes lære.

---

13. Ennius, *Annales* 234-51 Vahlen (daktyliske heksametre).

14. Aelius fr. 51 Funaioli.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

1 Da filosoffen Taurus rejste til Delfi for at se de pythiske lege og en forsamling fra næsten hele Grækenland, ledsagede jeg ham, og da vi på rejsen var kommet til Le-badeia, som er en gammel by i Boiotien, fik Taurus meddelelse om, at en af hans venner, en kendt filosof af den stoiske skole, var blevet ramt af sygdom og lå i sengen. 2 Så afbrød han sin rejse, som han i øvrigt havde al mulig grund til at fremskynde, og efterlod vognene, hvorpå han ilede hen for at besøge ham, og jeg fulgte efter, hvilket jeg plejede at gøre, hvor han end gik. Da vi var kommet til det hus, hvor den pågældende lå syg, så vi en mand, der var plaget af voldsomme smerter i underlivet (det som grækerne kalder *kólon*) og samtidig også af en heftig feber, og vi var vidner til, at suk blev afpresset ham og brød ud, og at hans ånde-drag trængte ud fra hans bryst med suk, der ikke i højere grad angav smerten end hans kamp mod smerten.

3 Da Taurus derefter havde tilkaldt nogle læger og havde talt med dem om at lave en kur og havde opmuntret patienten selv til at fastholde sin tålmodighed ved at omtale det bevis på udholdenhed, som han så, gik vi derefter ud til vore køretøjer og vendte tilbage til vore rejseledsagere, og Taurus sagde: "I har set et syn, der ikke er særlig behageligt, men dog nyttigt at erfare, nemlig en filosof, der støder sammen med smerten og kæmper mod den. Sygdommens styrke og natur skabte, hvad der er dens særkende, en forrrykkelse og pine i lemmerne, men derimod skabte fornuften og åndens natur, hvad der lige så meget er dens særkende: Den prøvede at udholde, at dæmpe og at undertvinge voldsomheden i den ubændige smerte. Han ytrede ingen klage, ingen jamren, ikke engang nogle usømmelige ord, men som I så, var der dog visse tegn på, at hans mandighed og hans legeme kæmpede om at få kontrol over manden."

4 Så var der en af Taurus' elever, en ung mand, der havde læst filosofi grundigt, som sagde: "Hvis der er så stor en heftighed i en smerte, at den kæmper mod sindets vilje og dom og tvinger et menneske til uvilligt at klage og indrømme det onde, der ligger i sygdommen, der raser, hvorfor siger man så blandt stoikerne, at smerten er noget ligegyldigt og ikke et onde? Hvordan kan enten en stoiker tvinges til noget eller smerten tvinge ham, når stoikerne både siger, at smerten ikke kan tvinge, og at en vismand ikke kan tvinges til noget?"

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

5 Til det sagde Taurus med et næsten muntert udtryk i ansigtet – for han syntes at være fornøjet over at blive lokket af spørgsmålet: "Hvis min ven havde haft det bedre, ville han have forsvaret disse uundgåelige udbrud af klage mod en falsk anklage, og han ville have kunnet svare dig på dit spørgsmål, tror jeg; men du ved, at jeg kommer så godt ud af det med stoikerne eller rettere: Med den stoiske lære; den er i vid udstrækning i uoverensstemmelse med sig selv og med mig, hvilket jeg har forklaret i en bog, som jeg har skrevet om dette emne. 6 Men for at du nu kan få din lyst styret, så vil jeg 'mere uden lærdom, men dog mere åbent,' som man siger, forklare, hvad jeg tror, at en stoiker ville sige mere vidtløftigt og skarpsindigt, hvis der ellers var nogen til stede her; du kender vel, skulle jeg mene, det gamle og velkendte udtryk:

'Sig det lidt mindre skruet, ganske ligefrem.'¹⁵

Og med denne begyndelse holdt han følgende foredrag om den syge stoikers smerte og klage: 7 "Alle tings natur, som skabte os, har i os indgivet og indplantet straks fra begyndelsen i de elementer, hvoraf vi er født, kærlighed og hengivenhed for os selv i en sådan grad, at intet kunne være mere kært og betydningsfuldt for os end os selv, og naturen har ment, at dette var fundamentet for at bevare menneskeheden til evig tid, hvis enhver af os, så snart vi havde set dagens lys, skulle få en fornemmelse for og en velvilje over for disse ting først, hvilket af de gamle filosoffer er kaldt 'naturens første principper:' At man jo glæder sig over sit legemes goder og viger tilbage for ubehageligheder. Senere efterhånden som man vokser, opstår fornuften på basis af sine grundelementer, man reflekterer over at anvende et råd, man overvejer, hvad der er virkelig hæderligt og nyttigt, og man udvælger med større klarsyn og erfaring fordele og ulemper; og den værdighed, der er forbundet med anstændigheden og hæderligheden, har overstrålet og udmærket sig frem alt, og hvis der har vist sig en ulempe udefra ved at holde på den eller opnå den, er den blevet behandlet med foragt; heller ikke er noget blevet opfattet som

---

15. Aristofanes, *Frøerne* 1445, overs. Ellen A. Madsen og Erik H. Madsen 1985, 74 (jambisk trimeter).

et fuldt og helt gode, med mindre det var hæderligt, og ikke noget som et onde, med mindre det var noget skammeligt. Alle andre ting, som lå imellem, og som hverken var hæderlige eller skammelige, blev bestemt til hverken at være godt eller ondt. Dog er *productiones* og *reiectiones* hver afsondret og adskilt ved deres virkning, hvilket stoikerne selv kalder 'ønskværdige ting' og 'uønskværdige ting'. Derfor er også lyst og smerte, for så vidt det angår selve det mål at leve godt og lykkeligt, både indifferent og regnes hverken for goder eller onder. 8 Men eftersom det nyfødte barn er opfyldt af disse første fornemmelser for smerte og lyst, før der er opstået tanke og fornuft, og vindes for lysten af naturen, men fjerner sig og vender sig fra smerte ligesom fra en bitter fjende, kan fornuften, der er kommet til bagefter, næppe rive op med rode og slukke de tilbøjeligheder, som blev indgivet først og dybt. Den kæmper altid med dem, og når de springer op, presser den dem ned og træder dem for fode, og den tvinger dem til, at de adlyder den og retter sig efter den. 9 Derfor så I filosoffen, der støttede sig til sin beslutnings motiv, der kæmpede med sygdommens skamløshed og smerten, der trængte frem, uden at han veg, og uden at han gav efter, og heller ikke, som de fleste plejer at gøre, jamrer og klager og kalder sig elendig og ulykkelig, men han gav blot heftige åndedrag fra sig og nogle dybe suk, tegn og antydninger af, at han ikke er besejret og overmandet af smerte, men at han bestræber sig for besejre og overmande den.

10 Men jeg ved ikke," fortsatte Taurus, "om nogen vil spørge, hvorfor det er nødvendigt for ham at sukke og kæmpe, hvis smerten ikke er et onde – for han kæmper jo og sukker! Det er det, fordi alt, som ikke er onder, ikke helt er fri for plage, men der findes mange ting, som ganske vist er uden stor skade og fordærv, fordi de ikke er skammelige, og dog rummer en modsætning til naturens venlighed og mildhed og er fjendtlige på grund af en vis dunkel og nødvendig konsekvens i naturen selv. Dette kan en vismand udholde og bekæmpe, men han kan ikke fuldstændigt afvise at give dem adgang til sine sanser; ufølsomhed for smerte og mangel på følelser er uacceptabelt og forkasteligt ikke bare efter min mening," fortsatte han, "men også efter nogle af de mere kloge mennesker fra den samme skole, som f. eks. Panaitios,¹⁶ en seriøs og lærd mand.

---

16. Panaitios fr. 111 v. Straaten.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

11 Men hvorfor tvinges en stoisk filosof til mod sin vilje at udstøde klager, når man siger, at han ikke kan tvinges til noget? En vismand kan virkelig ikke tvinges til noget, når han har mulighed for at hævde sin fornuft: Men når naturen tvinger, så tvinges også fornuften, som er givet af naturen. Undersøg derfor, hvis du vil, hvorfor man ufrivilligt lukker øjnene, hvis en anden pludselig bevæger sin hånd mod hans øjne, hvorfor han uden sin egen vilje drejer sit hoved og sine øjne, hvis himlen bliver lyst op af et lynnedslag, hvorfor man bliver forskrækket ved et voldsomt tordenskrald, hvorfor han rystes af snorken, hvorfor han sveder i stærk sollys eller fryser i kraftig kulde. 12 Disse og mange andre ting kontrolleres hverken af vilje, planlægning eller fornuft, men er bestemt af naturen og nødvendigheden.

13 *Det er således ikke tapperhed, der ligesom et uhyre kæmper mod naturen og går ud over dens grænser, enten fordi sjælen er uden følelser eller er rå eller er trænet ulykkeligt og nødtvungent til at udholde smerter, sådan som vi hører om en vild gladiator ved en af kejserens lege, som plejede at le, når lægerne skar i hans sår; men det er en virkelig og god tapperhed, som vore forfædre kaldte kendskab til, hvad man kunne udholde, og hvad man ikke kunne udholde. 14 Det er herved klart, at der findes nogle ting, som er umulige at udholde, og som tapre mænd må undlade at underkaste sig eller overkomme."*

15 Da Taurus havde sagt dette og forekom at ville sige endnu mere om den samme sag, nåede vi frem til vore køretøjer og steg op i dem.

12.6

Om en gåde.

1 Det, som grækerne kalder *ainigmata* ('gåder'), hedder i vores ældre litteratur *scirpi* ('siv'). Sådan en har jeg for nylig fundet, og den er ved Hercules meget gammel og ganske morsom, en gåde, der består af tre jambiske senarer, som jeg har ladet stå uden løsning, så jeg kan skærpe mine læseres gætterier, når de leder efter svaret. 2 De tre vers er følgende:

Om han er minus én gang eller to, det ved jeg ej,
måske dem begge; for engang da blev det sagt,

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

at han sin plads ej veg for selve Iuppiter.

3 Den som ikke ønsker at spekulere mere for sig selv, vil finde svaret i anden bog af Marcus Varros *Om det latinske sprog, tilegnet Marcellus*.¹⁷

12.7

Hvorfor prokonsul Gnaeus Dolabella henviste en kvinde, der stod anklaget for giftmord, og som havde tilstået, til Areopagosrådet.

1 Da Gnaeus Dolabella var guvernør i provinsen Asia med myndighed som en konsul, blev der ført en smyrnæisk kvinde frem for ham. 2 Kvinden havde dræbt sin mand og søn på én gang ved hemmeligt at give dem gift, og hun tilstod, at hun havde gjort det, og sagde, at hendes motiv var, at hendes mand og søn havde begået snigmord på hendes søn af et tidligere ægteskab, en prægtig ung mand, der aldrig havde gjort noget galt. Der var ingen diskussion om, at det var sket på denne måde. 3 Dolabella forelagde sagen for sit råd. 4 Ingen i rådet vovede at træffe en afgørelse i en så betænkelig sag, fordi man ikke kunne acceptere, at et giftmord, hvorved en ægtemand og en søn var blevet dræbt, og som var indrømmet, forblev ustraffet, og alligevel havde de forbryderiske mænd fået en passende straf. 5 Dolabella henviste sagen til areopagiterne i Athen, fordi dommerne her havde større autoritet og erfaring. 6 Da areopagiterne havde hørt sagen, bestemte det, at kvindens anklager og den tiltalte kvinde skulle indfinde sig om hundrede år. 7 Således blev kvinden hverken frikendt for giftmordet, hvilket ikke var tilladt ifølge lovene, eller skønt skyldig dømt og straffet, fordi hun fortjente at blive tilgivet. 8 Historien er beskrevet i niende bog af Valerius Maximus' *Mindeværdige handlinger og ord*.¹⁸

---

17. Varro, *De sermone Latino ad Marcellum* p. 203 Goetz et Schoell (svaret er Terminus (én gang *minus* + to gange *minus* = *ter* (tre gange) *minus*). Denne gud fandtes i et Iuppitertempel på Capitol, hvorfra han nægtede at lade sig flytte).

18. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* 8.1, *amb.* 2 (altså ikke fra niende bog, som Aulus Gellius siger).

12.8

Nogle bemærkelsesværdige forsoninger mellem adelige mænd.

1 Publius Africanus den Ældre og Tiberius Gracchus, der var far til Tiberius og Gaius Gracchus, var berømte for deres store bedrifter og den agtelse, de nød for deres embeder og livsførelse, men var ofte uenige om politik, og af den grund eller en anden var de ikke venner. 2 Da denne rivaliseren havde varet længe, og man på en helligdag ofrede et måltid til Iuppiter, og senatet af hensyn til denne ofring spiste på Capitol, ville tilfældet, at de to blev placeret ved det samme bord ved siden af hinanden. 3 Det var, som om de udødelige guder var til stede ved selskabet for Iuppiter Optimus Maximus og førte deres højre hånd sammen, for de to mænd blev snart de bedste venner. Ikke blot indgik de i et venskab, men de blev også samtidig i familie med hinanden; 4 for Publius Scipio havde en ugift datter, der var moden til ægteskab, og han forlovede hende på stedet med Tiberius Gracchus, som han havde godkendt og udvalgt på det sikreste tidspunkt for en afgørelse, nemlig da han endnu var hans uven.¹⁹

5 Også Aemilius Lepidus og Fulvius Flaccus, to adelsmænd, der havde beklædt de fornemste embeder og havde en fremtrædende stilling i staten, lå i strid med hinanden med et voldsomt indbyrdes had og en langvarig rivaliseren. 6 Senere valgte folket dem til censorer på samme tid. Så snart de var blevet erklæret for valgt af udråberens stemme, gav de straks på eget initiativ og med samme velvilje hinanden hånden på Marsmarken, endnu før mødet var hævet, og opfavnede hinanden, og fra den dag levede de som de bedste venner både som censorer og senere i et enigt venskabsforhold.²⁰

12.9

Hvad menes der med tvetydige ord? Ordet honor har også haft en tvetydig betydning.

---

19. Jf. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* 4.2.3.

20. Jf. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* 4.2.1.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 12. bog

1 Det er flere steder i ældre litteratur muligt at se og notere sig talrige ord, som nu i almindelig tale betyder én bestemt ting, men før har været ubestemte og generelle, således at de kunne betegne og rumme to indbyrdes modsætninger. Nogle af disse er velkendt nok, f. eks. *tempestas* ('vejr'), *valitudo* ('helbred'), *facinus* ('handling'), *dolus* ('list'), *gratia* ('gunst') og *industria* ('aktivitet').²¹ 2 Det er almen viden, at disse er tvetydige og kan gå til begge sider.

Man kan også finde mange eksempler på, at *periculum* ('prøve' – 'fare') og *venenum* ('medicin' – 'gift') og *contagium* ('berøring' – 'besmittelse') ikke, som det nu er tilfældet, kun blev anvendt om negative ting. 3 Men at også *honor* har været et ubestemt ord og er blevet brugt, sådan at man endda kunne sige *malus honor* og dermed mene 'uretfærdighed', er virkelig meget sjældent. 4 Quintus Metellus Numidicus har i en tale, han holdt *Om min triumf*, brugt følgende ord: "Lige så meget I alle overgår mig ene mand i denne sag, lige så meget mere foruretter og fornærmer han jer mere end mig, Quiriter, og med så meget større lethed ordentlige mennesker accepterer en uret mod sig selv snarere end at begå en mod en anden, så meget mere har han begået en større uretfærdighed (*peiores honorem*) mod jer end mod mig; han ønsker nemlig at, jeg skal bære en uret, og at I skal begå den, så at jeg kan fremsætte en klage, og I kan opføre jer kritisabelt."²² 5 Han siger: "Han har begået en større uretfærdighed (*honorem peiores*) mod jer end mod mig." Meningen med denne sætning er, hvad han selv lige har sagt: "Han har forurettet og fornærmet jer mere end mig."

6 Bortset fra dette ords begreb har jeg ment, at jeg burde citere denne sætning fra Quintus Metellus for at afmale Sokrates' grundsætning: "Det er værre at gøre uret end at lide uret."²³

12.10

Aeditumus er et latinsk ord.

---

21. Dvs. at *tempestas* kan betyde 'godt vejr' eller 'dårligt vejr' etc.

22. Metellus Numidicus, *De triumpho suo* fr. 7 Malcovati.

23. Platon, *Gorgias* 473a5, 489a4, 8, 508b8-9.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

1 *Aeditimus* ('tempelvogter')²⁴ er et latinsk ord, og det er gammelt og dannet som *finitimus* ('tilgrænsende') og *legitimus* ('lovlig'). 2 Men i dag siger de fleste *aedituus* i stedet for, og det er en ny og fejlagtig anvendelse, som om de kom af *aedes tueri* ('at vogte templet'). 3 Dette kunne være nok at sige for at advare *** på grund af nogle bondske og hidsige stridsmænd, som ikke kan holdes nede, med mindre man anvender nogle autoriteter.

4 Marcus Varro mener²⁵ i anden bog af *Om det latinske sprog, tilegnet Marcellus*, at man hellere skal sige *aeditumus* end *aedituus*, fordi det sidstnævnte er en nydannelse, mens det førstnævnte er et ufordærvet ord med en gammel oprindelse. 5 Så vidt jeg kan se, har også Laevius i *Protesilaodamia* anvendt *claustritumus* ('låseopsynsmand')²⁶ om den, som tog sig af at låse en dør, og det er dannet på samme måde, som han så *aeditumus* blive dannet, nemlig om den, der holder opsyn med et tempel. 6 I de mest pålidelige afskrifter af Marcus Tullius' fjerde *Tale mod Verres* har jeg fundet følgende: "Templets opsynsmænd (*aeditumi*) og vogtere bemærkede det i tide."²⁷ De ordinære kopier har læsemåden *aeditui*. 7 Pomponius har skrevet en farce, der hedder *Tempelvogteren*. Heri står følgende vers:

"Siden jeg har tjent dig ved at vogte (*aeditumor*) i din helligdom."²⁸

Titus Lucretius har i sit digt kaldt dem *aedituentes* i stedet for *aeditui*.²⁹

12.11

De tager fejl, der begår en forbrydelse i håb om og i tillid til, at de kan skjule den, da der ikke findes noget evigt skjulested for en forbrydelse; om denne sag et foredrag af filosofen Peregrinos og en udtalelse af digteren Sofokles.

---

24. Bemærk, at der er to former på hhv *-tumus* og *-timus*.

25. Varro, *Ad Marcellum de Latino sermone* p. 203 Goetz & Schoell.

26. Laevius, *Protesilaodamia* fr. 16 Morel.

27. Cicero, *In Verrem* 2.4.96, overs. Sven Helles 2003, 423.

28. Pomponius, *Aeditumus* 2 Ribbeck (akatalektisk trochæisk tetrameter).

29. Lucretius, *De rerum natura* 6.1275.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

1 Da jeg var i Athen, så jeg en filosof ved navn Peregrinos, der senere fik tilnavnet Proteus; det var en alvorlig og karakterfast mand, der havde indlogeret sig i en hytte uden for byen. Da jeg ofte besøgte ham, hørte jeg ham ved Hercules sige mange nyttige og ædle ting. Blandt disse var der især dette, som jeg husker som værd at høre.

2 Han plejede at sige, at en vismand ikke ville begå en synd, også selv om guder og mennesker ikke ville vide, at han havde syndet. 3 Det var ikke af frygt for straf eller vanære, han mente, at man ikke skulle synde, men fordi man skulle stræbe efter retfærdighed og hæderlighed og føle det som sin pligt. 4 Hvis der dog var nogen, der ikke var i besiddelse af en sådan karakter eller selvbeherskelse, at de let kunne holde sig fra at synde af egen kraft og af sig selv, mente han, at de alle var mere tilbøjelige til at synde i det tilfælde, hvor de regnede med, at de kunne skjule deres synd og forvente, at de ikke blev straffet, fordi deres synd var skjult. 5 "Men hvis folk ved," sagde han, "at intet længere vil være skjult, vil der blive syndet mere diskret og beskedent." 6 Han plejede derfor at sige, at man burde have følgende vers på læberne, som Sofokles, den klogeste blandt digterne, havde skrevet:

"Og derfor skal du intet skjule: Tiden vil,
når den har alting set og hørt, det lægge blot."³⁰

7 En anden af de ældre digtere, hvis navn jeg jeg ikke kan huske lige nu, sagde, at Sandheden var datter af Tiden.

12.12

Marcus Ciceros vittige svar, da han gendrev en beskyldning for en åbenbar løgn.

1 Dette er også en del af den retoriske træning, at man snedigt og med list indrømmer beskyldninger, som er helt ufarlige, således at, hvis man bliver bebrejdet noget skammeligt, som man ikke kan benægte, man kan afparere med et vittigt svar og få sagen til at fortjene mere latter end bebrejdelse; det er beskrevet, at Ci-

---

30. Sofokles, *Hippionous* fr. 301 Pearson (jambiske trimetre).

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

cero handlede på denne måde, da han med en elegant og vittig bemærkning svækkede det, han ikke kunne fragå. 2 Da han nemlig ønskede at købe et hus på Palatinerhøjen og for nærværende ikke havde nogen penge, lånte han hemmeligt to millioner sestertser af Publius Sulla, som på det tidspunkt var anklaget for retten. 3 Men førend han nåede at købe, blev sagen dog afsløret og blev kendt af offentligheden, og det blev bebrejdet ham, at han havde modtaget penge af en anklaget for at købe et hus. 4 Cicero blev da ærgerlig over den uventede kritik og erklærede, at han ikke havde modtaget nogen penge, og at han heller ikke ville købe et hus, og han udtalte: "Hvis jeg køber et hus, så lad det være sandt, at jeg har modtaget penge." Men da han senere havde købt det, og denne løgn blev bebrejdet ham i senatet af hans uvenner, lo han højt og sagde, mens han lo: "I har da ingen forstand, siden I ikke ved, at en klog og forsigtig familiefar vil benægte, at han vil købe det, han rent faktisk ønsker at købe, for at undgå konkurrenter til købet!"

12.13

Når man siger intra Kalendas, betyder det så ante Kalendas eller Kalendis eller begge dele? Hvad betyder i en tale af Marcus Tullius intra oceanum og intra montem Taurum og (i et brev) intra modum?

1 Da jeg i Rom var blevet udnævnt til ekstraordinær dommer af konsulerne og havde fået ordre til at afgive en kendelse *intra Kalendas* ('inden den første i måneden'), spurgte jeg Sulpicius Apollinaris, en lærd mand, om der med disse ord *intra Kalendas* mentes, at den første i måneden (*Kalendae*) var inkluderet heri, og jeg fortalte ham, at jeg var blevet udnævnt til dommer, og at den første var blevet fastsat, så at jeg skulle afgive min kendelse inden denne dato. 2 "Hvorfor spørger du mig," spurgte han, "snarere end en af de juridiske eksperter, som I plejer at kalde i samråd, når I skal fælde en dom."

3 Jeg svarede ham sådan: "Hvis jeg skulle lære noget om en lov, der var gammel og almindelig, eller en, der var kontroversiel og tvetydig, eller en, der var ny og skulle vedtages, ville jeg sandelig gå hen for at udspørge dem, du nævner; 4 men når jeg skal udforske latinske ords mening, brug og natur, ville jeg da virkelig være

tåbelig og mentalt blind, hvis jeg havde mulighed for at konsultere dig og så hellere gik til en anden end til dig!"

5 "Så hør her," sagde han, "hvad jeg mener om ordets oprindelse, men dog med den betingelse, at du handler, ikke efter hvad jeg vil forklare om ordets egenart, men hvad du vil bemærke i denne sag, er accepteret af alle eller de fleste; det er nemlig ikke bare almindelige ords virkelige og særegne betydning, der ændres ved langvarig brug, men også bestemmelserne i lovene selv går i glemmebogen ved stiltiende samtykke."

6 Så holdt han et foredrag, mens jeg og flere andre var tilhørere, af omtrent følgende ordlyd: "Når datoen er fastsat på forhånd, sådan at dommeren skal afgive sin kendelse *intra Kalendas*, har denne opfattelse bemægtiget sig alle, at der ikke kan være tvivl om, at dommeren med rette kan dømme *før* den første, og jeg ser, at der kun kan være en usikkerhed, om dommen kan falde på *selve* den første, hvilket er det, du spørger om. 7 Men selve dette ord har utvivlsomt en natur, så når man siger *intra Kalendas*, bør ingen anden dato accepteres end selve den første. For de tre ord *intra* ('indenfor'), *citra* ('på denne side af') og *ultra* ('på den anden side af'), hvormed bestemte grænser for steder påvises, kaldtes i gamle dage med enstavelsesord *in*, *cis* og *uls*. 8 Men derpå, eftersom disse partikler udtaltes temmelig utydeligt, fordi lyden var så lille og kort, blev der til alle tre tilføjet den samme stavelse, og hvad der hed *cis Tiberim* og *uls Tiberim* begyndte at hedde *citra Tiberim* og *ultra Tiberim*; på samme måde blev, hvad der var *in*, gjort til *intra* ved at tilføje en stavelse. 9 Alle disse udtryk hænger følgelig sammen, fordi de støder op til grænser, der er indbyrdes forbundet: *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*, hvoraf som nævnt *intra* får betydningen *in*; 10 for den, der siger *intra oppidum*, *intra cubiculum* eller *intra ferias*, siger ikke andet end *in oppido* ('i byen'), *in cubiculo* ('i soveværelset') eller *in feriis* ('under ferien'). 11 *Intra Kalendas* er derfor ikke *ante Kalendas*, men *in Kalendis*, det vil sige på selve den dag, der er den første. 12 Altså ifølge selve ordets betydning, hvis nogen får ordre til at afgive en kendelse *intra Kalendas*, handler han i modstrid med ordet, med mindre han dømmer på selve den første; 13 hvis han gør det før, dømmer han ikke *intra*, men *citra*. 14 Jeg ved ikke, på hvilken måde denne absurde fortolkning er blevet almindelig, således at *intra Kalendas* synes at betyde *citra Kalendas* eller

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

ante Kalendas; for de betyder omtrent det samme. 15 Der er yderligere tvivl om, hvorvidt der kan dømmes på den første, siden man hverken må dømme *ultra* eller *citra*, men hvad der ligger midt imellem: *intra Kalendas*, det vil sige på selve den første. 16 Men naturligvis har vanen sejret, for den er herre over alle ting og især ordene."

17 Da Apollinaris havde udviklet alt dette særdeles træffende og tydeligt, sagde jeg følgende: "Før jeg kom til dig, lå det mig stærkt på sinde at undersøge og udforske, på hvilken måde vore forfædre anvendte denne partikel, som sagen drejer sig om, og således fandt jeg, at Tullius i sin tredje *Tale mod Verres* havde skrevet på følgende måde: 'Så langt som til Oceanet (*intra Oceanum*) er der ikke længere noget sted så fjernt eller så afsides, at vore landsmænds vilkårlighed og uretfærdighed ikke i vor tid er nået derhen.'³¹ 18 Han bruger *intra Oceanum* modsat din opfattelse; for jeg tror ikke, at han mener *in Oceano* ('i Oceanet'); han viser jo alle de lande, som omgives af Oceanet, og hvortil vore landsmænd kan komme: De er *citra oceanum*, ikke *in oceano*; han kan nemlig ikke synes at betegne nogle øer, som siges at være langt inde i Oceanets egne vande."

19 Med et smil sagde Sulpicius Apollinaris: "Det er ved Hercules ikke så dumt og tykpandet at konfrontere mig med denne tullianske passage; men Cicero har sagt *intra oceanum* ('inden for Oceanet'), ikke som du fortolker det, *citra oceanum* ('på denne side af Oceanet'). 20 Hvad kan nemlig siges at være 'på denne side af Oceanet,' når Oceanet går rundt om alle lande og omgiver dem?³² Hvad der *citra* ('på denne side'), det er *extra* ('udenfor'); og hvordan kan det siges at være *intra* ('indenfor'), som er *extra* ('udenfor')? Men hvis Oceanet kun var på en del af jorden, så kunne det land, der var på denne del, siges at være *citra oceanum* ('på denne side af Oceanet') eller *ante oceanum* ('foran Oceanet'); men da det flyder rundt om alle lande overalt og i alle retninger, er der ikke noget, der er 'på denne side af det,' men da alle lande er omgivet af dets bølgers omløb, befinder alt, som er lukket inde inden for dets kyster, sig i midten af det, ligesom solen ved Hercules

---

31. Cicero, *In Verrem* 2.3.207, overs. Sven Helles 2003, 358.

32. Grækerne forestillede sig, at *Oceanet* (gr. Okéanos) var en flod, der løb rundt om hele verden.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

ikke drejer *citra caelum* ('inden for himlen'), men *in caelo* ('i himlen') og *intra caelum* ('på himlen').

21 Dette forekom Apollinaris at sige klogt og skarpsindigt. Men senere fandt jeg i et bind med Marcus Tullius' *Breve til Servius Sulpicius* udtrykket *intra modum* brugt i samme betydning, som de, der siger, at *intra Kalendas* har samme mening som *citra Kalendas*. 22 Her er citatet fra Cicero: "Men alligevel, eftersom jeg har undgået at støde ham [Caesar], som måske ville tro, at jeg ikke ville betragte dette som en stat, hvis jeg vedblev at tie stille, så vil jeg gøre dette med moderation eller også mindre end moderat (*intra modum*), så at jeg både kan tjene hans vilje og mine egne interesser."³³ 23 Han havde først sagt: *modice hoc faciam* ('jeg vil gøre dette med moderation'), det vil sige i en rimelig og passende grad; 24 derefter, som om det generede ham, og han ville korrigere det, tilføjer han: *aut etiam intra modum* ('eller også mindre end moderat'), hvorved han viser, at han vil gøre mindre end, hvad der forekommer at være moderat, det vil sige ikke op til grænsen, men meget mindre og på denne side af grænsen.

25 I den tale, han skrev *For Publius Sestius*, siger han *intra montem Taurum*, således at det ikke betyder 'på Taurosbjerget', men 'lige indtil Taurosbjerget inklusive bjerget selv'. 26 Her er citatet fra Marcus Tullius egen tale: "Vore forfædre besejrede Antiochos den Store i en stor krig til lands og til vands og beordrede ham at herske *intra montem Taurum*; provinsen Asia, som de fradømte ham, forærede de til Attalos, så han kunne herske i den."³⁴ 27 Han sagde: *Intra montem Taurum regnare iusserunt* ('de beordrede ham at herske til og med Taurosbjerget'), hvilket ikke er det samme, som når vi siger *intra cubiculum* ('inde i soveværelset'), med mindre dét kan synes at være 'inden for bjerget,' som er 'inden for de områder,' som adskilles ved, at Taurosbjerget ligger imellem. 28 For ligesom den, der er 'inden for soveværelset,' ikke befinder sig i soveværelsets vægge, men 'inden for væggene,' hvormed soveværelset er omsluttet – og dog er væggene selv også i soveværelset – således vil den, som hersker 'inden for Taurosbjerget,' ikke blot

---

33. Cicero, *Ad familiares* 4.4.4 (brevet er skrevet i 46 f. Kr.).

34. Cicero, *Pro Sestio* 58.

herske på Taurosbjerget, men også i de områder, som lukkes inde af Taurosbjerget.

29 Mon altså ifølge den lighed, der er med ordene hos Marcus Tullius, han, som befales af afgive sin kendelse *intra Kalendas*, mon han med fuld ret kan dømme både før den første og på selve den første i måneden? Det sker ikke ligesom ved et eller andet privilegium til en tåbelig sædvane, men ved en sikker iagttagelse af en fornuftig regel, eftersom enhver tid, som inkluderes i den første i måneden, med rette siges at være *intra Kalendas*.

12.14

Hvilken betydning og oprindelse har partiklen saltem.

1 Vi var ved at undersøge, hvilken egentlig betydning partiklen *saltem* ('i det mindste') havde, og hvad der var oprindelsen til dette ord. 2 Det fremgår nemlig, at det fra første færd er blevet dannet, så det ikke synes ligesom visse supplementer til talen at være blevet optaget uden grund eller regler. 3 Der var en, som sagde, at han havde læst i Publius Nigidius' *Filologiske kommentarer*,³⁵ at *saltem* var afledt af *si aliter*, og at man plejede at sige det elliptisk, for den fuldstændige formulering var: *si aliter non potest* ('hvis det ikke kan være anderledes'). 4 Men selv om jeg havde læst i de samme kommentarer af Nigidius med en vis omhu, skulle jeg mene, har jeg dog intet sted fundet dette.

5 Disse ord *si aliter non potest* synes ikke at afvige fra betydningen af det lille ord, som vi undersøger. Men at indeslutte så mange ord i så få bogstaver tyder på en dristig spidsfindighed. 6 Der var også en mand, som var hengiven til bøger og studier, og som sagde, at han mente, at *saltem* var *salutem* med et *u* skubbet ud; og det, som før var *salutem* var det, som vi udtalte *saltem*. "For når vi har bedt om nogle ting, men ikke opnået dem," sagde han, "så plejer vi, som om vi skal til at bede om en sidste ting, som ikke bør nægtes, at sige: *Hoc saltem fieri aut dari oportere* ('dette bør i det mindste gøres eller gives'), som om vi til sidst bad om en *salutem* ('hjælp'), som det er særdeles rimeligt at opnå og få." 7 Men selv om dette

---

35. Nigidius, *Grammatici commentarii* p. 19, 66 Swoboda.

Aulus Gellius, Attiske nætter 12. bog

i lige så høj grad er ganske fikst fundet på, synes det dog at være opdigtet. Jeg mener derfor, at der må yderligere undersøgelser til.

12.15

Sisenna anvendte ofte i sit historieværk adverbier af følgende art: *celatim*, *velliatim* og *saltuatim*.

1 Da jeg flittigt læste Sisennas *Historie*, bemærkede jeg, at han anvendte adverbier af følgende form: *cursim* ('hurtigt'), *properatim* ('hastigt'), *celatim* ('hemmeligt'), *velliatim* ('uden sammenhæng'), *saltuatim* ('springende'). 2 Af disse behøver de to første ikke nogen eksempler, fordi de er velkendte; de øvrige er anvendt i sjetten bog af hans *Historie* i følgende passager: "Så hemmeligt (*celatim*) som muligt anbringer han sine folk i baghold."³⁶ Ligeledes på et andet sted: "Jeg har beskrevet begivenhederne, der fandt sted i Asia og Grækenland i en sammenhængende form, for at jeg ikke ved at skrive uden sammenhæng (*velliatim*) og springende (*saltuatim*) skulle forvirre mine læsesers sind."³⁷

---

36. Sisenna, *Historia* fr. 126 Peter.

37. Sisenna, *Historia* fr. 127 Peter.